

Betérés és áttérés az iszlám jogban

Abdul-Fattah Munif

A betérés, az iszlám vallásba térés az iszlám jogban az iszlámba lépés (*ad-dukbúl fi-l-islám*) vagy az iszlám felvétele (*řtináq al-islám*) kategóriájának felel meg. Összefüggésbe hozható az iszlám vallás fő céljainak (*maqászid ad-dín*) egyikével, az iszlám vallás megőrzésével (*hifz ad-dín*). A jogtudósok kiemelik: ahhoz hogy fennmaradjon az iszlám — amely az Isten végleges üzeneteként értelmezendő — nélkülözhetetlen, hogy legyenek betérők. A jogtudósok hozzátesszik, hogy az iszlámra térés mind a betérők, mind a muszlimok számára nagy jelentőséggel bír, hiszen ez a betérőknek az eviági és a túlvilági siker és boldogulás (*al-faláh*) kulcsa, a muszlimokat pedig megerősíti hitükben (*zijádat al-jaqín*), és hozzájárul ahhoz, hogy — főként kisebbségben élve — könnyebben gyakorolhassák vallásukat.

Az iszlám jog általában nem foglalkozik külön az iszlámba lépés döntvényeivel, szabályaival, a betérőkre vonatkozó szabályok szétszórtan találhatók meg a különböző jogi irányzatok képviselői által írt jogértelmezés (*fikh*) kézikönyveiben, mint például Ibn Qudáma *al-Mughní* vagy an-Nawawí *al-Minhádzs* című művében. Az efféle művekben a betérőkre vonatkozó szabályokat a tisztaságról, az imádságról, a házasságról és az öröklésről szóló fejezetekben vagy éppen a temetési szabályokat tartalmazó fejezetben találhatjuk. A jogi szabályok közül kiemelhető az, hogy ha valaki kijelenti a tanúságtételt (belép az iszlámba), akkor ajánlatos neki rituális fürdést végeznie, de ajánlatos a körülmetélés is. Érdekességként megemlítenéd, hogy a betértekre sok esetben vonatkoznak vallásjogi engedmények (*rukhasz*).

Az imádkozásban Ahmad ibn Hanbal például megengedi az új betérteknek, hogy az egyébként kötelezően recitálandó *Fátiha* szúrát könnyebben kiejthető *dzikrek* helyettesítsék. A közösség részévé válás velejárója, hogy a betérő jogilag tagjává válik a muszlim *umma*-nak (a muszlimok világközössége), az iszlámra tért férfi elvehet muszlim nőt feleségül (míg egy nem muszlim férfinak tilos muszlim nőt elvennie), továbbá örököl muszlim családtagjaitól, és a muszlimok temetőjében temetik el.

A betérés módját az iszlám jog egyszerűen kezeli: az iszlámba lépés kinyilvánítása (*ishár al-islám*) vagy a „két tanúságtétel” kimondása (*nutq as-sahádatajn*) formájában határozta meg. Az iszlám jog szerint ha valaki legalább két tanú jelenlétében kimondja a tanúságtételt, azonnal muszlimmá válik, feltéve, hogy muszlimok előtt hangzik el a kijelentés. Természetesen az iszlám jog bizonyos irányzatai további elvi feltételeket is állítanak a tanúságtétel elfogadásához, amelyek lelkiismereti és az elkötelezettséget alátámasztó erkölcsi feltételek, és amelyek között nem találni egy bizonyos életkorhoz, nemhez vagy származáshoz való tartozást.

Az egyetlen gyakorlati akadály a betérésnek a kényszer alkalmazása. Az iszlám szerint tilos bárkit kényszeríteni az iszlám hit felvételére. „Nincs kényszer a vallásban! Bizony a jó út megkülönböztethetővé vált a rossz úttól” (Korán 2: 256). Ennek értelmében semmissé válik a betérés, ha fizikai vagy lelki nyomás alatt történik. Az iszlám nem kötelez senkit a vallás követésére, csak felhívja a figyelmet arra, hogy ezt az utat kellene követni. Így szól a Korán:

És mondd (Mohamed): „Ez az igazság, mely Uratoktól van (a Korán). Aki akarja higgyen benne, és aki nem akarja az ne higgyen!” (Korán 18: 29)

Ha Urad úgy akarta volna, akkor mindenki, aki csak a földön van, mind hívő lenne. Vajon kényszeríteni akarod az embereket arra, hogy higgyenek? Egyetlen lélek sem lehet hívő, csakis Allah engedelmével ... (Korán 10: 99–100)

Mohamed próféta egy *hadís*ban azt mondta:

Én és ti hasonlatosak vagyunk ahhoz a férfihöz, aki tüzet gyújtott, a szöcskék és lepkék pedig elkezdtek beleesni, miközben [a férfi] elhessegeti őket attól. Én a derekatoknál fogva próbállak visszatartani benneteket a Pokol tüzétől, ti pedig kicsúsztok a szorításomból.” (2285. számú *hadís*, Muszlim Ibn al-Haddzsáds jegyezte fel.)

A tanúságtétel érvényességének feltételei

Ahhoz, hogy megvalósuljon a tanúságtétel, nem elég csak kimondani, hanem nélkülözhetetlen néhány feltétel megléte is (*Mukhtaszar Má'áridzs al-Qabúl*). A tanúságtétel (*saháda*) feltételei a kortárs Dzsamál ad-Dín Zarabozo és Seikh Háfiz al-Hakámí vallástudósok meghatározása szerint, amely a muszlim vallástudósok többségi véleménye:

1. A tudás (*al-'ilm*). „Tudd meg, hogy nincs istenség Allahon kívül, és kérj megbocsátást vétkeidért.” (Korán 47:19) A *saháda* egyfajta tanúság. Amikor pedig valaki tanúskodik valakinek, tudnia kell, miről tanúskodik. Nyilvánvaló, hogy az a tanúság, amelyben valaki tudatlanul tanúskodik, teljesen elfogadhatatlan.

2. A bizonyosság (*al-jakín*). A kételkedés (vagy bizonytalanság) ellentéte. Szívből bizonyosnak kell lennie az embernek a *saháda* igaz voltában. (Korán 49:15)

3. Az elfogadás (*al-kabúl*). Ha valakinek van tudása és bizonyossága a *sahádáról*, akkor következik az elfogadás, szívben és szóban egyaránt. A hívőnek mindent el kell fogadnia, amit a *saháda* magában foglal; vagyis mindazt, ami a Koránban és a prófétai hagyományokban van, anélkül, hogy választana, miben akar hinni és miben nem. (Korán 2:85)

4. Engedelmesség (*al-inkijád*). Ez egyébként az „iszlám” szónak az egyik jelentése, vagyis a teljes alávetettség, behódolás Allah akaratának és parancsainak (Korán 39:54) Bárki, aki muszlimnak vallja magát, de nem cselekszik ennek megfelelően, annak nem elfogadható a hitvallása. A legminimálisabb engedelmesség, amely elvárható egy embertől, miután megtért az iszlám vallásra, a napi öt ima. Hiszen a napi öt imának teljes vagy részleges elhagyása hitetlenség (*kufri*).

5. Az igazmondás (*asz-szidq*). Ez azt jelenti, hogy az ember őszintén, hazugság vagy képmutatás nélkül mondja ki a hitvallást. (Korán 2:8–10)

6. Az őszinte odaadás vagy hűség (*al-ikhlász*). Amikor valaki kimondja a *sahádát*, kizárólag Allah tetszésének elnyeréséért teszi. Erre főleg azoknak kell gondolniuk, akik muszlim családban nőttek fel vagy muszlimnak születtek. (Korán 98:5)

7. A szeretet (*al-mahabba*). A hívő minden szeretetét a *sahádától* teszi függővé. Szeret mindent, amit a *saháda* magában foglal. Ha valaki nem szereti, amit a *saháda* magában foglal, akkor valójában nem teljes a hite. Ha bárkit vagy bármit jobban szeretne Allahnál, akkor elveszítené a hitét. (Korán 2:165; Korán 9:24)

8. Van egy nyolcadik feltétel is, amelyet a jogtudósok hozzátesznek az előbbiekhöz: Megtagadni mindent, amit Allahon kívül imádat tárgya lehet (*al-kufr bil-tághút*). (Korán 2:256)

Az áttérés és annak szankciója

Az iszlám jog áttérés alatt hitehagyást (visszatérést, arabul *ridda*) ért. Ez a kifejezés alapvetően a bálványimádáshoz történő visszatérést jelenti, de kiterjeszthető az iszlám előzményeinek számító „égi vallások” (zsidó vagy keresztény hit) és egyéb vallások követésére is.

Általános az a vélekedés a laikus muszlimok közt, hogy az a muszlim férfi, aki elhagyja vallását, halálbüntetést érdemel. A jogtudósok valóban beszélnek kivégzésről, de a muszlim jogtudósok többsége úgy vélekedett, hogy az ítélet végrehajtását legalább három napra fel kell függeszteni, lehetőséget adva, hogy a hitehagyó újból megtérjen az iszlámba. Általában a hitehagyó muszlim nővel kapcsolatban enyhébb az elvi szankció, a nő tehát nem végezhető ki, de börtönbe zárható, amíg meg nem gondolja magát.

Ezen szigorú büntetési tétel háttérében a következő *hadísz* áll: „Nem megengedett egy muszlim ember vérenek ontása — aki tanúsítja hogy nincs más Isten, csak Allah, és azt, hogy én az Ő küldötte vagyok —, csupán három esetben: [...] és a vallását elhagyó, a közösségtől elkülönülő muszlim esetében”. (6878. számú *hadísz*, al-Bukhári jegyezte fel) A jogtudósok szerint a hitehagyás nem csak az iszlám vallás megsértését jelenti, hanem a *sarfa*-t követő muszlim társadalom veszélyeztetését látják benne. Aki-ről kitudódik, hogy elhagyta hitét, ezzel zavart okoz a muszlimok társadalmi berendezkedésében, ezért működésbe lép a muszlim társadalom önvédelmi reflexiója: ellenséges ideológiák férközhetnek be az iszlám közösségbe.

Az iszlám jog szerint tehát a hitehagyás közvetlen veszélyt jelent az iszlám társadalomra, így csírájában kell elfojtani. A jogtudósok hozzáteszik, hogy mindaddig, amíg a hitehagyó nem tagadja az iszlám közismert tanításait (*má ankara saj'an mār-rúfan min ad-dín bi-d-darúra*) és nem sérti meg a Koránt vagy Mohamed prófétát (*má-sztahána bi-l-Qur'án aw bi-nabijj al-iszlám*), valamint nem kérkedik nyilvánosan az iszlám elhagyásával (*má dzsáhara bi-r-ridda*) és nem okoz ezzel viszályt a társadalomban (*má athára fitnatan bajna-l-muszlimína*), addig ügye nem kerül az igazság-

szolgáltatás elé, és a saját lelkiismeretével kell elszámolnia hitehagyásáért. A túlvilágon számol majd el bűnével az Istennek.

Ez a szankció elvi megközelítése — manapság azonban a gyakorlatban a hitehagyás szankciója általában ettől lényegesen enyhébb. Mohamed próféta több esetben eltekintett a hitehagyó személyek nyilvános megfenyítésétől, illetve volt olyan eset, amikor a távozni kívánó hitehagyót elengedte, mintegy engedélyezte neki az önként vállalt száműzetést.

A későbbi korokban a kalifák és az iszlám államok igazságszolgáltatási hatalmai sokféle formáját mutatták a hitehagyás szankcionálásának. Kezdve a börtönbüntetéstől, a kitoloncoláson át sokféle enyhébb mód áll rendelkezésre a *saría* alapú igazságszolgáltatásnak. Azt gondolom, ez a gyakorlat két dologgal magyarázható: egyes arab-izlám országok nyugati típusú törvényalkotásának vallásszabadsággal kapcsolatban lefektetett elvei, illetve az, hogy a fenti *hadisz* csupán a *lehetséges* büntetési tételt fogalmazza meg, de nem zárja ki más büntetési tételek alkalmazását, sőt az *imám*, vagyis a kormányzó saját belátása és mérlegelése szerint dönthet arról, milyen büntetést helyez kilátásba a hitehagyónak.